

OSMANLI SEBİL MİMARİSİ

Doç. Dr. NUR URFALIOĞLU

1966 İstanbul doğumludur.

1987'de Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden Mimar,

1989'da Y.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Rölöve-Restorasyon Programı'ndan

1995'de Y. Mimar, Doktor ünvanlarını alarak eğitimini tamamladı.

1997 yılında Mimarlık Tarihi ve Kuramı Bilim Dalı'nda Doçent oldu.

1989 yılından beri Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,

Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır.

1989'dan bugüne kadar çeşitli dergiler için makaleler yazdı,

ulusal ve uluslararası sempozyumlarda bildiriler sundu.

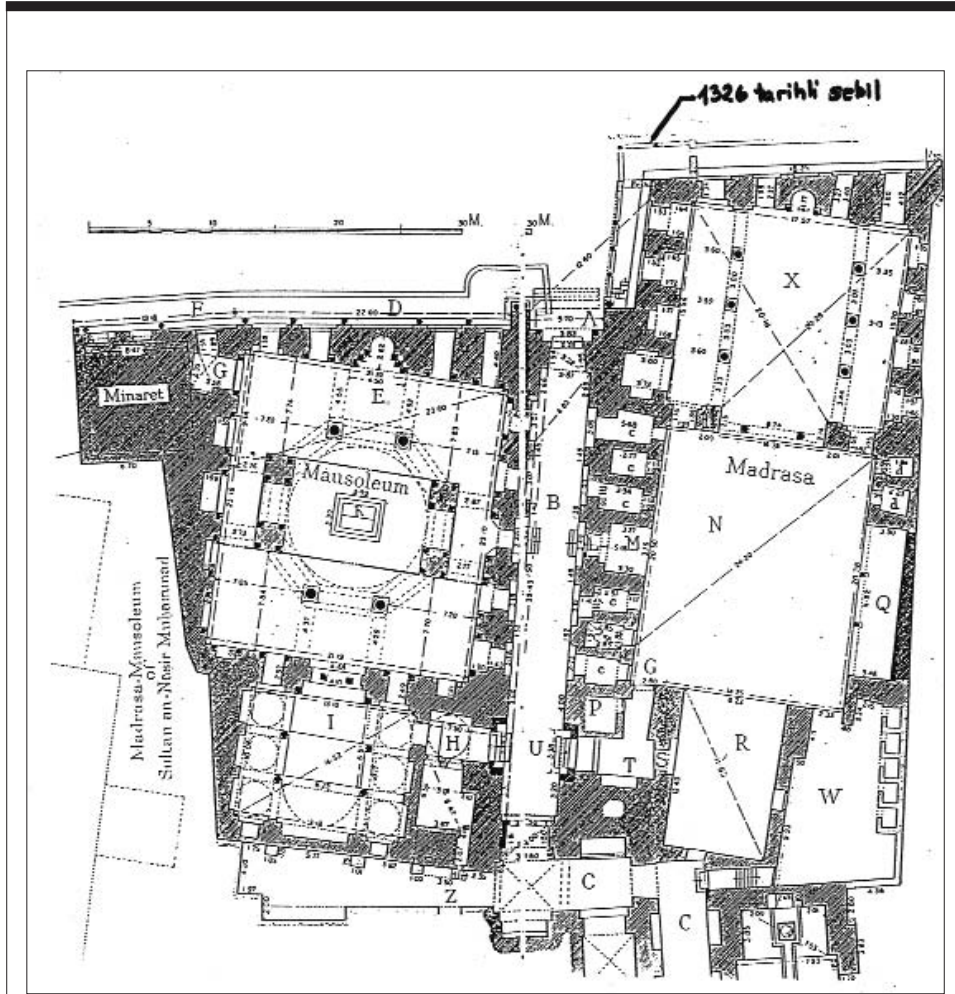
1995 yılında 3 ay süre ile Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)

Amerika Birleşik Devletleri Komitesi'nin burslusuz olarak ABD İçişleri Bakanlığı

Milli Park Servisi'nin New Mexico Eyaleti'ndeki Güneybatı Bölge Ofisi'nde

mimar olarak 3 yapının rölövelerinin çıkarılması ile restitüsyon

ve restorasyon projelerinde çalışmıştır.

Şekil 1. Kabire, Sultan Kalavun Medrese ve Türbe Kompleksi Planı (Creswell 1978:Cilt 2, Fig.108)

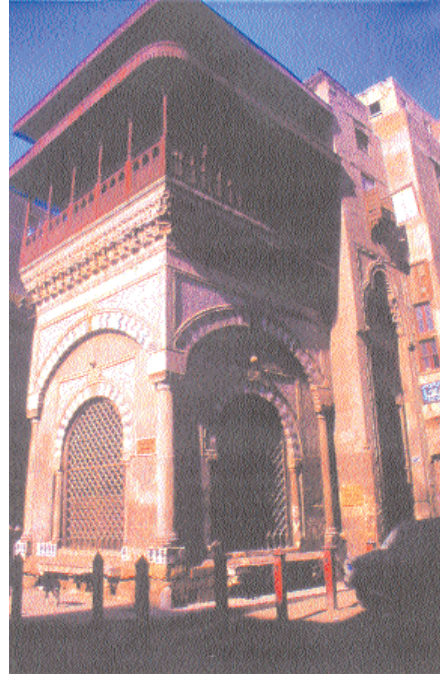
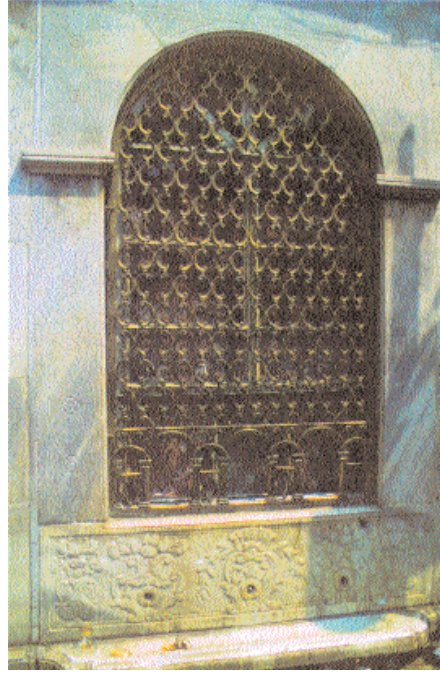
Geçmişte mahalleliyi toplayan, sosyal birliği sağlayan, mahalleleri sokakları süsleyen sebilsel ve çeşmeler, bugün gerçek fonksiyonlarından uzak, sokak aralarına serpiştirilmiş ve yavaş yavaş kaybolan birer anıt olarak yaşama savaşımını vermektedir.

Arapça "Sabala" kelimesinden türeyen ve yol anlamında (Mostafa 1989: 34; Haig 1966: 292) kullanılan sebilsel kelimesi, bugün çeşitli kaynaklarda farklı olarak tanımlanmıştır. Kimi kaynakta "hayrat çeşmelerin diğer adı (Haig 1966: 292)"; kimi kaynakta "işlek mahallelerde yoldan gelip geçenlerin parasız olarak soğuk ve iyi su içmeleri için yapılmış vakıf binalar (Aytöre 1962:62-63)"; kimi kaynakta "Allah yolunda kurulan bir hayır ve vakıf tesisi, Türkçede yoldan gelip geçene su dağıtılan mekan anlamında (Ünsal 1986:16)"; kimi kaynakta ise "yol anla-

mında olup, mimarlıkta Allah rızası için içme suyu dağıtılan yerlere denir (Hasol 1979:444)" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu açıklamalarda genellikle su dağıtılan mekanlar olarak tanımlanan sebillerde ilk açıldıkları günlerde bal şerbeti dağıtıldığı ve akıtıldığı, halka suyun yanı sıra şerbet ve meyva suyu da verildiği bilinmektedir (Çetintaş 1955: 142; Ünsal 1986:16). Kaynağından su yollarına, kemerlere, bendlere, maksemlere, su terazilerine gelen su çeşme ve sebiller yoluyla halka ulaşırdı. Çeşme ve sebillere su verilirken her yapının vakfiyesine göre su verilir, sebilsel içine gelen suyu, sebilsel ve sebilsel maşrapaları ile sebilsel içindeki küplerin temizliğinden sorumlu sebilciler halka dağıtırdı. Su yolları ile sebilsel ulaşan su dışında, sebilsel içindeki musluklu küplerde, dışarıda hazırlanıp getirilen meyva suları ve bal şerbeti ile tükenmez sakla-

Foto.1. İzmir Kemeraltıdaki Sebil (Foto. N. Urfalıoğlu)

Foto.2. Kabire, Abdurrahman Kethüda Sebilküttabı (Foto. N. Urfalıoğlu)

nırdı(Urfalıoğlu 1989:162-163).

En eski sebil yapısı ile ilgili olarak kaynaklarda değişik ifadeler bulunmaktadır. Behçet Ünsal Brandenburg'dan alıntı yaparak en eski sebil yapısı olarak Kahire'deki 1373 tarihli Emir Seyfed-din İlgai el-Yusufi Medrese Camii'ndeki sebili gösterirken, Saleh La-meı Mostafa ise sebille ilgili bilinen en

eski çeşme kitabesinin H 470 / M 1077-78'e tarihlenen kitabe olduğundan söz ederek Kahire'de günümüze ulaşabilmiş en eski sebil örneğinin H 740 / M 1340' a tarihlenen al-Nasır Muhammed İbn Qala'un Sebili olduğunu belirtmektedir(Ünsal 1981:18; Mostafa 1989:38; Ünsal 1986:16). Creswell'in "The Muslim Architecture of Egypt" adlı kitabında ise Sultan Kalavun Medrese ve Türbe Kompleksi planının bir köşesinde H 726 / M 1326 tarihli bir sebil yapısı yer almaktadır(Creswell 1978: cilt 2, Fig 108, 198-199)(Şekil. 1).

Türk-Memluk Mimarlığı'ndan sonra Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Mimarlıkları'nda da sebil örnekleri suyun halka ulaştığı su yapıları arasında yerlerini almışlardır. XI. ve XIII.yüzyıllarda Konya, Beyşehir gibi önemli Anadolu Selçuklu şehirlerinde sebillerin inşa edildiği bugün de ayakta olan örnekler ve kaynaklardan öğrenilmektedir(Önge 1997; Arseven 1984). Bu örnekler içinde en ünlüsü merhum Prof.Dr.Yılmaz Önge tarafından Emzikli Sebil olarak da adlandırılan Konya Sahip Ata Kompleksi giriş kapısının iki yanında birer pencere biçiminde karşımıza çıkan sebillerdir(Önge 1982; Arseven: 109-114). Osmanlı Mimarlığı'nın en güzel sebil örnekleri ise Kahire ve İstanbul'da bulunmaktadır. Çeşitli kaynaklarda Anadolu'nun Bergama, İzmir, Edirne gibi bazı yerleşmelerinde sebillerden söz edilmekte fakat sayılarının az olduğu belirtilmektedir. Bu sebil yapıları arasında Bergama'da 1814 tarihli Kara Osman Sebili'nden, İzmir merkezinde aralarında Kemeraltı(Foto.1) ve Çakaloğlu Hanı girişindeki sebilin de bulunduğu beş-altı, Edirne merkezinde aralarında 1469 yılında yapıldığı tahmin edilen Ayşe Kadın Sebili'nin de bulunduğu onüç sebilden söz edilmektedir(Ünsal 1987:9; Bayatlı 1956:60; Meriç 1963:444).

Kahire'de Türk-Memluk Dönemi'nden sonra Osmanlı Dönemi'nde

yeniden sebil ve sebil+erkek çocuklar için dini okul/sıbyan mektebi olarak tanımlanabilen sebil-küttab yapıları görülmektedir. André Raymond bir araştırmasında 1517-1798 yılları arasında Osmanlılar tarafından inşa edilen 101'i Kahire'de olmak üzere 308 adet sebil-den söz etmektedir(Raymond 1979:237; Raymond 1985:107). Bu yapılardan 1535 tarihli Hüsnü Paşa Sebil-küttabı, 1744 tarihli Abdurrahman Kethüda(Son Osmanlı Kahire Valisi) Sebil-küttabı(Foto.2), 1761 tarihli Ruqayya(Rukiye) Dudu Sebil-küttabı, 1837-39 tarihli Silahtar Süleyman Ağa Sebili(Foto.3) günümüze ulaşabilen güzel örnekler arasındadır.

Su sorunu tarihin her döneminde varolan İstanbul'un su yapıları arasında önemli bir yeri olan İstanbul'daki sebil-lerin sayısının ise 125 -130 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Günümüze kadar yapılmış olan araştırmalarda İzzet Kumbaracılar 125, Affan Egemen 127 adet sebil tesbit etmiştir. Ömer Faruk Şerifoğlu ise "Su Güzeli İstanbul Sebilleri" adlı kitabında birbiri ile ilgisi olmayan sebillerle muvakkithaneleri karıştırarak 150 sebil tesbit ettiğini belirtmektedir. İstanbul'da bugün ayakta olduğu tesbit edilebilen ise 67 sebil bilinmektedir(Urfalıoğlu 1989, 1997).

Kaynaklarda İstanbul'da XV.yüzyıla ait sebil bulunmadığı, İstanbul'daki eski sebil yapısının ise günümüze ulaşmayan 1496 tarihli Efdalzade Sebili olduğu belirtilmektedir(Kumbaracılar 1938:1; Ünsal 1987:9; Eyice 1966:1214/95). Bugün ayakta olan sebiller arasında en eskisi 1565 tarihli Vefa, Hüsnü Kethüda Sebili'dir(Urfalıoğlu 1989: 15)(Foto.4).

Allah'ın evlerinden biri olarak da anılan(Mostafa 1989:35) sebiller buldukları yerlere ve biçimlenişlerine göre köşe, cephe, abidevi müstakil/anıtsal ve pencere sebilleri olarak gruplandırılabilir(Eyice 1966:95). Bugüne ulaşabilen İstanbul'un 67 sebili arasında dördü külliye içinde olmak üzere 15 tek/müs-

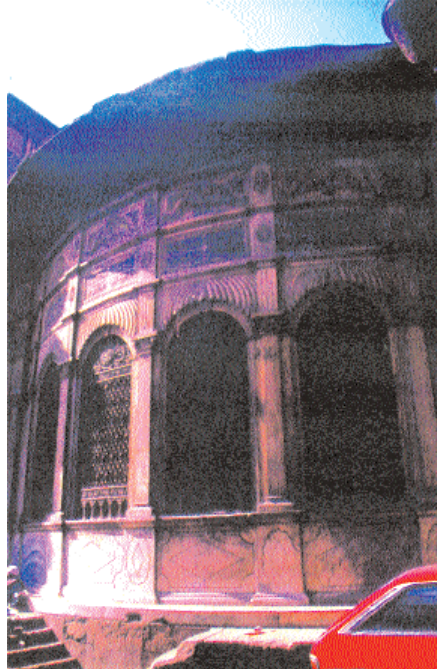

Foto.3. Kahire, Silahtar Süleyman Ağa Sebili (Foto. N. Urfalıoğlu)

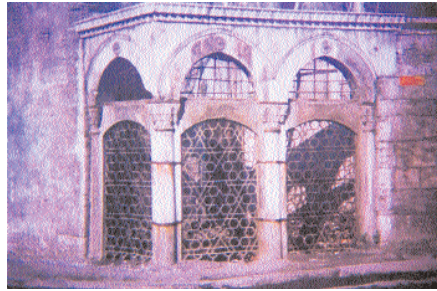

Foto.4. Vefa Hüsnü Kethüda Sebili (Foto. N. Urfalıoğlu)

takil sebil yapısı, 3 pencere sebili, otuzdördü külliyelerin bir parçası olmak üzere 38 köşe sebili, biri sebil-küttab olmak üzere 10 cephe sebili bulunmaktadır. Etek olarak adlandırılan mermer alçak duvar kısmı, etek üzerinde sütunlar, sütunlar arasında bronz veya mermer şebeke, kornişler, kitabeler ve saçak kısımlarından oluşan sebiller yapıldıkları yüzyılların mimari karakterlerine uygun plan, malzeme ve süsleme özellikleri göstermektedir.

Klasik Dönem Sebilleri olarak adlandırabileceğimiz XVI. ve XVII.yüzyıl İstanbul Sebilleri Osmanlı Klasik Dönem Mimarlığı'nın bütün özelliklerini yansıtmaktadır. Genellikle dörtgen veya çokgen planlı olarak tasarlanan XVI. - XVII.yy. İstanbul Sebilleri'nin pencere aralarındaki sütunları tunç bilezikli,

Foto.5. Şehzadebaşı, Gazanfer Ağa Sebili (Foto. N. Urfalıoğlu)

Foto.6. Azapkapı, Saliha Sultan Sebili Meydan Çeşmesi

mermerden ve mukarnaslı veya baklavalı başlıklıdır. XVII.yüzyılın sonlarına doğru değişen üslupların etkisiyle kemer biçimlerinde bazı değişiklikler olsa da sütun araları Osmanlı'nın klasik sivri kemerleriyle geçilmiştir. Etek bölümleri genellikle süslemesiz mermer olarak tasarlanmıştır.

XVI. ve XVII.yy. İstanbul Sebilleri'nin sütun aralarında lokmalı demir parmaklık, dökme demir parmaklık veya tunçtan şebekeler yer almaktadır. Özellikle dökme demir veya tunçtan yapılan şebekelerin altlarında halka sebillerden şerbet veya su verilen maşrapaların/tasların sığabildiği maşrapa delikleri/maşrapalık bulunmaktadır. Genellikle üstü örtülü bir mekan olarak görülen XVI. ve XVII.yy.sebilleri ara-

sında mermer söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere sebilleri de bulunmaktadır(Fatih, Nişancı Cedit Sebili-1589, Üsküdar, Valide Çinili Sebili-1640).

XVI. - XVII.yy. İstanbul Sebilleri içinde günümüze ulaşabilenleri Hüsrev Kethüda Sebili-1565(Bkz.Foto.4), Takyeci Sebili-1578, Kılıç Ali Paşa Sebili-1580, Mehmed Ağa Sebili-1580, Mimar Sinan Sebili-1587, Nişancı Cedit Sebili-1589, Koca Sinan Paşa Sebili-1594, Takyeci Sebili-1598, Hüdai Sebili-1598, Gazanfer Ağa Sebili-XVI.yy.sonu(Foto.5), Kuyucu Murat Paşa Sebili-1606, Ahmed I Sebili-1613, Ahmed I Sebilleri-1617, Arasta Sebili/Ahmed I Sebili-1617, Halil Paşa Sebili-1617, Mustafa Ağa Sebili-1623, Bayrampaşa Sebili-1634, Valide Çinili Sebili-1640, Hatice Turhan Valide Sultan Sebili-1663, Tavşan Dilsiz Ağa Sebili-1669, Kara Mustafa Paşa Sebili-1683, Amcazade Hüseyin Paşa Sebili-1697, Sultan İbrahim Sebili-XVII.yy.'dir.

XVIII.yüzyıl'a gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nda her alanda olduğu gibi mimarlıkta Batılı etkilerden sebiller de payını almıştır. Osmanlı Mimarlığı'nda Batılı mimari modaların denendiği ve halkın beğenisine sunulduğu model yapılar olarak düşünebileceğimiz ilk yapılar çeşme ve sebiller olmuştur. Ayrıca XVIII. yy. Osmanlı Mimarlığı'nda Batılı yaşam biçimini Osmanlı kentlerine uyarlamının bir parçası olarak ortaya çıkan meydan çeşmeleri genellikle sebillerle birarada tasarlanmışlardır(Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun Önü III.Ahmed Sebilli Meydan Çeşmesi-1728; Azapkapı, Saliha Sultan Sebilli Meydan Çeşmesi-1732)(Pilehvarian, Urfalıoğlu, Yazıcıoğlu 2000).

XVIII.yy. İstanbul Sebilleri'nin plan tiplerinde de Batılı etkiler dikkati çekmekte, sebillerin genellikle yuvarlak ve çokgen planlı oldukları görülmektedir. Plana Batılı bir etki olarak giren yuvarlaklık etek bölümleri ile saçaklara da

dalgalanmalar şeklinde yansımaktadır(Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun Önü III.Ahmed Sebilli Meydan Çeşmesi-1728; Azapkapı, Saliha Sultan Sebilli Meydan Çeşmesi-1732(Foto.6); Hekimoğlu Ali Paşa Sebili-1733; Mehmed Emin Ağa Sebili-1740; Laleli Sebili-1763). Etek üzerinde yer alan sütunların başlıkları da Batılı etkilerle değişmiş, sütun aralarındaki sivri kemerler fistolu/dilimli kemerlerle yer değiştirmiştir. Üsküdar Ahmediye Sebili(1721) gibi, özellikle XVII.yy. İstanbul çeşmelerinde sık karşımıza çıkan üstü istiridye kabuğu biçiminde kemer ile sütun araları geçilen ender örnekler de bulunmaktadır. Kemer aralarındaki şebekeler de dönemin karakteristiğine uymuş ve S-C kıvrımlı biçimlerin egemen olduğu dökme demir şebekeler sebiller üzerinde yerlerini almışlardır(Azapkapı, Saliha Sultan Sebilli Meydan Çeşmesi-1732). Süsleme açısından XVI.-

XVII.yüzyılda sade bir görünümü olan sebillerde XVIII.yüzyılda özellikle kitabe üstünde, saçak altında ve kemer aralarında S ve C kıvrımların egemen olduğu kıvrık dallar, çiçekler gibi bitkisel motifler izlenmektedir(Kaptan İbrahim Paşa Sebili-1708; Validei Cedit Sebili-1709; İbrahim Paşa Sebili-1719, III.Ahmed Sebilli Meydan Çeşmesi-1728; Saliha Sultan Sebilli Meydan Çeşmesi-1732; Hekimoğlu Ali Paşa Sebili-1733; Hasan Paşa Sebili-1745; Nuruosmaniye Sebili-1755). XVIII.yy. sebillerinin etek kısımları da artık XVI.ve XVII.yy sebillerinin etek kısımları gibi sade değil bir çerçeve ile süslenen bölümlerdir(Nuruosmaniye Sebili-1755; Hamidiye Sebili-1777; Eyüp, Mihrişah Sultan Sebili-1795 ; Koca Yusuf Paşa Sebili-1787).

XVIII.yüzyılın ikinci yarısına doğru Mehmed Emin Ağa Sebil ve Çeşmesi(1740), Üsküdar, Sadeddin Efendi Sebil ve Çeşmesi(1741) ile Nuruosmaniye Sebil ve Çeşmesi(1755)'nde olduğu gibi Barok ve Rokoko ayrıntıların arttığı görülmektedir. Özellikle 1740 tarihli Mehmed Emin Ağa Sebil, Çeşme ve

Foto.7. Eyüp, Mihrişah Sultan Sebili (Foto. N. Urfalıoğlu)

Foto.8. Eyüp, Şah Sultan Sebili

Haziresi XVIII.yy yapıları içinde bütünüyle rokoko üslubuna uygun tasarlanması ile dikkat çekmektedir(Arel 1975:51-52; Pilehvarian, Urfalıoğlu, Yazıcıoğlu 2000).

Nuruosmaniye Sebili ve Çeşmesi(1755) ise Barok-Rokoko ayrıntılarıyla bir sonraki yüzyılda yaygınlaşacak olan Antik Yunan düzenindeki sütunlar ve plastırların karışımından oluşan anıtsal

Foto.9. Sultanahmet, Cevri Usta/Cevri Kalfa Sebili (Foto. N. Urfaloğlu)

Foto.10. Kocamustafapaşa, Rıfat Paşa Sebili (Foto. N. Urfaloğlu)

cephesi ile dönemin ilginç örneklerindedir (Pilehvarian, Urfaloğlu, Yazıcıoğlu 2000). XVIII.yy.sebilleri arasında 1775 tarihli Recai Mehmed Efendi ve 1723 tarihli Bekir Paşa Sebilleri ise Kahire'deki birçok Osmanlı Sebili gibi alt katı sebil üst katı sıbyan mektebi olan sebil-küttab tipi örneklerindedir.

Günümüze ulaşmış XVIII.yy. İstanbul Sebilleri; Kaptan İbrahim Paşa Sebili-1708, Validei Cedit Sebili-1709; İbrahim Paşa Sebili-1719; Ahmediye Sebili-1721; Bekir Paşa Sebili-1723; III.Ahmed Sebilli Meydan Çeşmesi-1728; Saliha Sultan Sebilli Meydan

Çeşmesi-1732; Hekimoğlu Ali Paşa Sebili-1733; Rehabula Kadın Sebili-1734; Beşir Ağa Sebili-1738; Mehmed Emin Ağa Sebili-1740; Sadeddin Efendi Sebili-1741; Beşir Ağa Sebili-1745; Hasan Paşa Sebili-1745; Nuruosmaniye Sebili-1755; Koca Ragıp Paşa Sebili-1762; Laleli Sebili-1763; Recai Mehmed Efendi Sebili-1775; Hamidiye Sebili-1777; Koca Yusuf Paşa Sebili-1787; Mihrişah Sultan Sebili-1795(Foto.7); Ayasofya Sebili-XVIII.yy.'dir.

XIX.yy.İstanbul Sebilleri önceleri XVIII.yy.sebillerinin devamı olarak Barok-Rokoko öge ve motiflerin Klasik Osmanlı Mimarlığı öge ve motifleri ile birarada kullanılmasıyla oluşturulan bir ara üslupla yakalamaya çalışan, sonraları ise Ampir Üslup ağırlıklı bir mimarlık sergilemektedirler(Nusretiye Sebili-1825; Arif Hikmet Bey Sebili-1858). XIX.yy.sebilleri yine dönemin mimari karakterine uyan modeller olarak XVI-II.yüzyıla göre daha sade ve bağımsız bir yapı konumuna gelmişlerdir(Arif Hikmet Bey Sebili-1858). XIX.yüzyılın Nusretiye Sebili, Galata Mevlevihane Tekkesi Sebili, Sultan Mahmud Türbe Sebili gibi bazı örneklerinde Barok-Ampir motiflerin ağırlıklı olarak kullanıldığı da dikkati çekmektedir.

Günümüze ulaşmış XIX.yy.İstanbul Sebilleri; Emine Hanım Sebili-XIX.yy.başı, Şah Sultan Sebili-1800(Foto.8); Nakşidil Sultan Sebili-1818; Galata Mevlevihane Tekkesi Sebili-1819; Cevri Usta Sebili-1819(Foto.9); Nusretiye Sebili-1825; Benlizade Sebili-1828, Mahmud II Sebili-1829; Sultan Mahmud Türbe Sebili-1840; Çinili Hamam Sebili-1846; Yenikapı Mevlevihanesi Sebili-1848; Rıfat Paşa Sebili-1854(Foto.10); Arif Hikmet Bey Sebili-1858; Ziya Bey Sebili-1866; Ali Paşa Sebili-1869; Olanlar Tekkesi Sebili-1871; Muradiye Sebili-1876; Mehmed Ağa Sebili-1890; Bala Tekkesi Sebilleri-1891; Pazar Tekkesi Sebili-1894; Kasımpaşa Sebili-1894'dir.

Yukarıda sözü edilen sebillerin hiç-

biri günümüzde gerçek fonksiyonlarını sürdürememektedir. İstanbul'da ayakta olan 67 sebilin birçoğu büfe, türbe, konut, görevli odası, çayhane, su satış yeri, abdest alma yeri, kuruyemişi, revir, gasilhane, kurs odası v.b. şekilde kullanılmakta, yirmiye yakın sebil ise boş durmaktadır (Urfaloğlu 1989, 1997). Yalnızca iki sebil gerçek fonksiyonlarına yakın hizmet verebilmektedir: Üsküdar Hüdai Sebili ve içinde yapının vakfiyesi ve kuruluş amacına aykırı olarak su ve meyva suyu satılmakta olan Eminönü Hatice Turhan Valide Sultan Sebili.

KAYNAKÇA

- (1) Arel, Ayda, *Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 1975.
- (2) Arseven, Celal Esad, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1984.
- (3) Arseven, Celal Esad, *Türk Sanatı*, İstanbul, MEB, ?.
- (4) Arseven, Celal Esad, "Su Mimarisi", *Türk Sanatı Tarihi*, cilt 7, İstanbul, s. 492-514
- (5) Aytöre, Ayhan, "Türklerde Su Mimarisi", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi Teblihleri* 1959, Ankara, 1962, s.45-69.
- (6) Bayatlı, Osman, *Bergama Taribinde Türk İslam Eserleri*, İstanbul, 1956.
- (7) Creswell, K.A.C., *The Muslim Architecture of Egypt*, 2 cilt, New York, Hacker Art Books, 1978.
- (8) Çetintaş, Sedat, "Türklerde Su, Çeşme ve Sebil", *Güzel Sanatlar*, sayı 5, 1955, s.125-147.
- (9) Egemen, Affan, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri: Resimleri ve Kitabeleri ile 1165 Çeşme ve Sebil*, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.
- (10) Hasol, Doğan, "Sebil", *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, YEM Yayınları, A2, 2.Baskı, İstanbul, 1979, s.444.
- (11) Haig, T.W., "Sebil", *İslam Ansiklopedisi*, cilt10, İstanbul, MEB, 1966, s.292.
- (12) Hoag, John, *Western Islamic Architecture*, New York, George Braziller, 1963.
- (13) Kumbaracılar, İzzet, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul, Kültür Bakanlığı, 1938.
- (14) Meriç, R.Melul, "Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında", *TSTA ve İncelemeleri I*, 1963, s.444.
- (15) Mostafa, Saleb Lamei, "The Cairene Sabil: Form and Meaning", *Muqarnas*, vol VI, 1989, s.33-42.
- (16) Önge, Yılmaz, "Türk Sebili Mimarisinin Binmeyen Örnekleri: Emzikli Sebiller", *Lale Dergisi*, yıl 1, sayı 1, 1982, s.15-21.
- (17) Önge, Yılmaz, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları*, VI.Dizi-Sa.48, Ankara, 1997.
- (18) Öz, Tahsin, "İstanbul Çeşmeleri ve Sebilleri", *TTOK Belleteni*, Eylül 1947, s.6-8.
- (19) Parker, R.B., *Islamic Monuments in Cairo a Practical Guide*, 3.Baskı, Kabire, International Press, 1985.
- (20) Pilebvarian, N.K., Urfaloğlu, Nur, Yazıcıoğlu, Lütfi, *Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, İstanbul, Y.E.M., 2000.
- (21) Raymond, André, "Les Fontaines Publiques (Sabil) du Caire À L'Époque Ottomane (1517-1798) I", *Annales Islamologiques*, Tome XV, Institut Français D'Archéologie Orientale du Caire, 1979, s.235-293.
- (22) Raymond, André, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Çev: Ali Berktaş, İstanbul, 1995.
- (23) Raymond, André, "Les Constructions de l'emir Abd al-Rahman Katbuda", *Annales Islamologiques*, Tome XI, 1972, s.237.
- (24) Şerifoğlu, Ö.F., *Su Güzeli İstanbul Sebilleri*, İ.B.Ş.B.Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No:22, İstanbul, 1995.
- (25) T.İ., "Zavallı Sebiller", *T.T.O.K. Belleteni*, Şubat 1950, s.11.
- (26) Urfaloğlu, Nur, "İstanbul Sebilleri Özellikle Üsküdar Sebillerinin sorumluları ve Korunmaları", *Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 1989.
- (27) Urfaloğlu, Nur, "İstanbul Sebillerinde Görülen tabrihatlar ve Bozulmalar", *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 36/1-2, 1993, s.413-415+5sayfa resim.
- (28) Urfaloğlu, Nur, "Eski İstanbul'un Zarif Anıtları Sebiller", *Sanatsal Mozaik*, Temmuz 1997, yıl 2, sayı 23, s.38-41.
- (29) Ünsal, Behçet, "Türk Sebili Anıtları Üzerinde Stil Araştırması", *İ.D.M.M.A. Dergisi* sayı 7, Ocak 1981, s.17-56.
- (29) Ünsal, Behçet, "Stil Yönünden Klasik Sonrası, Türk Mimarlığında Sebili Anıtları", *TAÇ Vakfı Dergisi*, cilt 1, sayı 3, Eylül 1986, s.16-25.
- (30) Ünsal, Behçet, "İstanbul Sebili Anıtlarını Dekorlayan Şebeke Sanatı", *TAÇ Vakfı Dergisi*, cilt 1, sayı 4, Aralık 1986, s.13-22.
- (31) Ünsal, Behçet, "Türk Mimarlığında Klasik Sebili Anıtları", *TAÇ Vakfı Dergisi*, cilt 2, sayı 6, Temmuz 1987, s.9-22.
- (32) Yazıcı, Mustafa, "Türklerde Su, Çeşme ve Sebillerin Mimari Özellikleri", *Mesleki ve Teknik Öğretim*, sayı 19(225), Kasım 1974, s.44-45.